

Relationaalinen itseys ja sosiaalinen side teoriassa ja empiriassa

Kaisa Ketokivi: The Relational Self, the Social Bond and the Dynamics of Personal Relationships. A Sociological Analysis, Department of Social Research, Sociology Research Reports No. 263, University of Helsinki 2010. 154 s. ja 4 artikkelia. ISBN 978-952-10-6270-4

Ketokivi tutkii väitöskirjassaan sitä, keihin tukeudumme kun tukea tarvitsemme, miten olemme sidoksissa muihin ihmisiin, ja miten nämä suhteet ja sidokset rakentavat ihmisen minuutta. Yleisemmin sanottuna tutkittavana ovat yhteisyyden ja autonomian väliset tai sosiaalisen siteen ja yksilöllisen minuuden väliset jännitteet. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, miten ihminen neuvottelee ihmissuhteistaan ja vaalii henkilökohtaisia suhteitaan, kuten perhesiteitä ja suhteitaan ystäviinsä, ja samalla elää yksilöllistä elämää – jota yksilöllistymistä korostava aika teorioiden mukaan suosii – ja on periaatteessa vain löyhästi kiinnittynyt sosiaalisiin sidoksiinsa.

Tutkimuskohde nostaa esiin monia tämän päivän perhesosiologiassa esitettyjä ja laajemminkin sosiologeja kiinnostavia kysymyksiä. Keskusteltavana ovat yksilöllistyminen ja sen suhde läheissuhteisiin ja etenkin siteisyys tarkasteltuna relationaalisen itseyden ja sosiaalisen siteen kysymysten näkökulmasta. Aihealue on siis perusteltu ja ajankohtainen sekä yhteiskunnallisesti että tieteellisesti. Perhetutkimuksessa käsitellään nykyään paljonkin perheyh-

teisyyttä ja sosiaalisten sidosten keskeisyyttä ihmisten arjessa sekä samalla otetaan kantaa yksilöllistymisväitteisiin, kuten siihen, tapahtuuko yhteiskunnallistuminen nykyään kiihtyvänä yksilöllistymisenä vai onko ajatuksessa sidoksista vapautuneista yksilöistä mitään mieltä. Ja uudemmassa hyvinvointitutkimuksessa painotetaan erityisesti perhe- ja muiden läheisten suhteiden merkitystä ei-materiaalisessa hyvinvoinnissa.

Työssä hyödynnetään sekä empiirisiä aineistoja että sosiologista teoriaa, sillä tutkimus käsittelee läheissuhteita nimenomaan empiirisen analyysin ja sosiologisen teorian risteyskohdassa. Kytkeä on tehty työssä eksplisiittisesti. Julkilausuttuna tavoitteena on ylittää kuilu konkreettisen empiirisen tutkimuksen ja teoretisoinnin välillä ja tehdä teoreettisesti latautunutta empiiristä tutkimusta. Kuilun ylittämisen tavoitteena on myös elävöittää ja konkretisoida hyvin yleisiä ja abstrakteja teorioita minuuden sosiaalisuudesta. Tietenkin voi kysyä, tavoite muistaen, onko tarpeellista painottaa teorian ja empirian kytköstä niin paljon kuin työssä tehdään. Kun sosiologia kerran on teoreettinen ja käsitteellinen tiede sekä empiiri-

nen yhtä hyvin, niin eikö teorioiden ja käsitteiden pitäisi automaattisesti näkyä empiirisessä tutkimuksessa? Ehkä näin ei aina ole, ja sikäli teorian ja empirian välinen suhde voidaan ottaa itsessään tarkastelun kohteeksi.

Teoreettinen taustoitus on hyvin monitasoinen ja -aineksinen. Työssä hyödynnetään tutkimusteorioita, keskustellaan yleisestä sosiaaliteoriasta, interaktionismista ja pragmatismista sekä pohditaan rakenteen ja toimijan välisiä suhteita. Durkheimin, Weberin ja Simmelin käsitykset sosiaalisista sidoksista esitellään tiiviisti. Laueammin kerrotaan, mitä Mead, Elias, Cooley, Mauss ja Berger ja Luckmann ovat kirjoittaneet minuudesta ja sosiaalisista siteistä. Käsitellyiksi tulevat myös teoriat sosiaalisten siteiden rapautumisesta. Tällöin viitattavina ovat pääasiassa aikalaisdiagnoosin tutut nimet Beck, Beck-Gernsheim ja Giddens. Näiden aihealueiden lomassa keskustellaan paljon muutakin, esimerkiksi ystävytydestä ja tunteista.

Etenemistähti on nopeaa. Nopeuden vaikutelmaa lisää se, että mukana on sekä yleistä että tutkimusteoriaa ja aikalaisanalyysia. Tästä johtuen teoreetikko- ja teo-

riaesittely on paikoin oppikirjamaista ja eklektistä. Teoriarykelmä on kuitenkin perusteltu tutkimusasetelman kannalta, ja teoriat käydään läpi selkeästi, kirjoittajan perehtyneisyyttä ja asiantuntemusta osoittaen. Teoriakooste on silti sen verran tuhti, että edes lukuisten empiriakytkösten avulla sitä ei onnistuta viemään kovin pitkälle käytännönläheisempään suuntaan.

Artikkeliväitöskirja sisältää neljä empiiristä artikkelia ja pitkän yhteenvetoluvun. Työ muodostaa ehjän kokonaisuuden. Jokaisessa artikkelissa tarkennetaan ja syvennetään työn pääteemoja, artikkelit kommunikoivat hyvin toistensa kanssa, ja teemat etenevät luontevasti artikkeli artikkelilta. Aineistot ovat hyvät. Kaikissa osatutkimuksissa käytetään samaa 37 aikuiselta, 24 naiselta ja 13 mieheltä kerättyä kvalitatiivista aineistoa. Tutkimuksessa olevat ihmiset haastateltiin pariin tai jopa kolmeenkin otteeseen, joten aineisto käsittää yhteensä 80 syvähaastattelua. Niissä käydään läpi haastateltavien henkilöhistorian tai henkilökohtaisten narratiivien tärkeitä tapahtumia, käännekohtia ja muita merkittäviä kokemuksia. Lisäksi tutkimuksessa on kerätty kyselyllä ja merkityksellisiä toisia asemoivalla kartalla tietoa tutkittavien henkilöiden merkittävistä pitämistä sosiaalisista suhteista.

Ensimmäisessä osatutkimuksessa on analysoitavana 24 narratiivia. Niissä käsitellään vakavan sairauden ja läheisen menettämisen kaltaisia katkoksia tai käännekohtia elämässä. Toinen osatutkimus rakentuu 11 kertomukselle, joissa käsitellään vanhempien ja heidän aikuisten lastensa välisiä jännitteitä, kuten vanhemmille

epämieluisan puolison valitsemisesta aiheutuneita ristiriitoja. Kolmannessa osatutkimuksessa lähi-luetaan 22 kertomusta, joissa kertoja on tekemisissä vertaistukiryhmän kanssa (esimerkiksi syöpäpotilas, joka saa tukea muilta syöpäpotilailta). Vaikka sanat narratiivinen ja biografinen esiintyvät aineistolunnehdinnoissa ja aineiston analyyseissä melko usein, kyse ei ole narratiivisesta tai elämäkertatutkimuksesta, vaan kuten tekijä itsekin sanoo, lähestymistapaa voidaan luonnehtia monimenetelmälliseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa lähinnä aineiston huolellista lähilukua, jota tuetaan teoreettisilla käsitteillä. Neljännen artikkelin pääaineistona ovat henkilökohtaisten suhteitten konfiguraatiot, ja henkilökohtaiset narratiivit jäävät taustalle, joskaan eivät kokonaan pois.

Tehdyt analyysit ovat kauttaaltaan huolellisesti ja luottamusta herättävästi toteutettuja, vaikka niissä ei mitään menetelmällisiä hienouksia olekaan, ja niiden kiinnostavuutta lisää se, että aina yhden osatutkimuksen valmistuttua sen tuloksia hyödynnetään seuraavan osatutkimuksen tehtävänasettelua ja aineistonkäyttöä mietittäessä. Aineiston analyysissa työn yhteenvetoluvun teoreettisiin keskusteluihin palataan usein, ja tässä mielessä työn alussa asetettu tavoite teorian ja empirian vuorovaikutuksesta pyritään pitämään kiinteästi työssä mukana.

Tulokset voi kiteyttää teesiksi, että perhesuhteet ovat sidoksia ylitse muiden. Nekin saattavat tosin sisältää jännitteitä ja löystymisen paikkoja. Vanhempien ja lasten väliset suhteet voivat olla neuvoteltavissa viimeistään siinä vaiheessa, kun lapset ovat aikuistuneet.

Tällaisten sosiaalisten sidosten tärkeydestä huolimatta Ketokivi ei kokonaan hylkää välillä vahvastikin kritisoimansa yksilöllistymiskeskustelun antia, ja osoittaa pientä ymmärrystä myös puhtaista suhteista esitettyjä ajatuksia kohtaan, vaikka tässä keskustelussa esitetty oletus yhteisyyden murenemisesta ja suhteiden ”keveydestä” ja helposta purettavuudesta osoittautuu ainakin empiiristen aineistojen ja niistä tehtyjen tulkintojen valossa pääpiirteittäin vääräksi. Ehkä yksilöllistymiseen ja puhtaisiin suhteisiin viitataan tässä työssä turhankin usein, kun ottaa huomioon sen, että ajatuk-sella puhtaista suhteista tai pienperheen ja yhteisyyden rapautumisesta yksilöllistymiskehityksen myötä voi olla aika niukasti annettavaa tämän kaltaiselle empiirille perhesuhteita ja sosiaalisia sidoksia käsittelevälle työlle.

Vaikka kyse on artikkelikokoelmasta, työ pysyy kohtalaisen hyvin kasassa. Sen takaa viimeistään mainio yhteenvetoartikkeli. Siinä sekä kiteytetään yksittäisten artikkeleiden anti ja ydin että nousee yleisemmälle tasolle keskustelemaan empiiristen ”löydösten” ja aihealueella tehdyn teorioinnin kanssa. Empirian ja teorian väliin sidokseen jää – tässäkin työssä – löysiä kohtia, mutta työ tarjoaa silti runsaasti materiaalia keskusteluun sidoksista, suhteista ja yksilöllistyneistä yksilöistä.

Kimmo Jokinen